SBÍRKA PŘEDNÁŠEK
pořádaných
ČESKOU NÁRODOHOSPODÁŘSKOU SPOLEČNOSTÍ
v období 1930—31.

XIV.

OBCHODNĚ POLITICKÝ PROBLÉM STŘEDNÍ EVROPY.

Přednesl
JUDr. VÁCLAV SCHUSTER,

ve schůzi společnosti pořádané
dne 13. března 1931
v Praze.

Cena Kč 6·—.

G 34
Q. 456/14

V PRAZE 1931.
Nákladem České národohospodářské společnosti.
Tiskem knihtiskárny »Prometheus« v Praze.
V komisi knihkupectví Fr. Řivnáče, Praha-Příkopy.

Vysoká škola obchodní v Praze
Ústav obchodních věd

Q34
C.V.S.C.

Evropa předválečná byla důsledkem dějinného vývoje rozdělena na 26 států. Po uzavření míru podává Evropa obraz pokračující roztříštěnosti na 35 států, 29 celních území a 27 měn. Světová válka způsobila hluboké změny a všeobecný zmatek, zejména na poli obchodní, finanční a měnové politiky. V době hospodářství světového vzniká upřílišněná pochybená snaha o »soběstačnost« jednotlivých států, kterýžto sebeklam vede k ustavičnému zvyšování celních přehrad. Neklidná atmosféra politická podněcuje vybudování výzbrojních válečných průmyslů v jednotlivých státech. Na místě sblížení nastává odcizení, nechybí však také na pokusech o dohodu a sblížení, nejen pomocí bilaterálních úmluv obchodních, nýbrž i prostřednictvím četných mezinárodních konferencí a kolektivních konvencí. Mezinárodní konference ženevská z r. 1927 byla důkladně za součinnosti Mezinárodní obchodní komory připravována. Konala se v době od 4. do 23. května 1927 v Ženevě a svým bohatým průkazním materiálem vědeckým vykonala teoreticky velký kus práce. V souboru obchodně-politických otázek dominovala otázka odstranění překážek mezinárodního obchodu, jež byla osou veškerého jednání. Doporučeno uzavříti mezinárodní úmluvu, upravující nakládání s příslušníky cizích států ve směru jejich zrovnoprávnění s příslušníky vlastního státu, zrušiti administrativní překážky zahraničního obchodu, zejména zákazy a omezení vývozu a dovozu, jakož i vázanost devisového obchodu, diskriminace plynoucí z dopravního režimu; doporučeno unifikovati obchodní statistiku, sjednotiti názvosloví celních tarifů, stabilisovat a blahovolně aplikovat autonomní celní tarify. Co do výše cel konference toliko opatrně deklaruje, že nadešel již okamžik, aby byla učiněna přítrž ustavičnému zvyšování cel a aby se přikročilo k zmírňování celních sazeb, nejprve tam, kde nadměrné zvýšení bylo vyvoláno mimořádnými poválečnými poměry, a to jednak individuelně v autonomních celních tarifech jednotlivých států, jednak bilaterálně (oboustranně) prostřednictvím obchodních a celních smluv, jednak posléze kolektivním omezením neb snížením cel, kterýžto úkol by připadl ekonomické organisaci Společnosti národů. Pokud jde o soustavu obchodních smluv, doporučena všeobecná integrální doložka nejvyšších výhod. Doporučeno vrátiti se k dlouhodobým bilaterálním smlouvám

obchodním a vytvořit stejné celní soustavy v jednotlivých evropských zemích, anebo alespoň jednotnou společnou základnu pro obchodní smlouvy. Konference zabývala se možností výjimek z všeobecné doložky nejvyšších výhod a připustila nikoliv bez váhání velmi omezenou možnost výjimek, zvláště pokud jde o drobný pohraniční styk a o to, aby vyhověno bylo místním potřebám, neporušují-li se zájmy jiných států (regionální klausule států baltických, skandinavských a některých jihoamerických). Otázkou úpravy preferenčního režimu, zejména ve Střední Evropě, resoluce konference se nezabývají. Obdobné resoluce jako v Ženevě byly přijaty i na kongresu Mezinárodní obchodní komory ve Stockholmu ve dnech 27. června až 2. července 1927. V duchu ženevských usnesení stala se řada pokusů. Byla uzavřena v r. 1928 konvence o ujednocení hospodářských statistik, pracuje se na osnově jednotné celní nomenklatury, připraven návrh mezinárodní konvence o právní ochraně cizinců, připravena osnova jednotného směnečného zákona, dohotovena mezinárodní konvence o zrušení dovozních a vývozních zákazů, vypracován návrh na celní příměří, jenž byl přeměněn na nevinnější konvenci obchodní ze dne 24. března 1930. Jde tu téměř vesměs o díla, jež nebyla dokonána, aneb jimž odejmuta byla jich původní životnost. V řadě prostředků a metod, jimiž by bylo lze odstraňovati překážky mezinárodního obchodu a dojíti k hospodářskému sblížení států zejména evropských, zříme postupně: Obchodní a celně-tarifní smlouvy bilaterální, multilaterální konvence, regionální preferenční celní systémy a regionální celní unie, dílčí celní unie, panevropskou soustavu preferencí, panevropskou celní unii, vedle mezinárodních dohod soukromopodnikatelských. Nesmírné jsou nesnáze snah o mezinárodní hospodářskou spolupráci. Ani volné federativní zřízení, jež má na mysli memorandum Briandovo, samo o sobě ještě není zárukou hospodářské spolupráce, může se však státi jejím východiskem. Zdá se, že praktická hospodářská spolupráce evropských států půjde po etapách cestou postupného uzavírání skupinových smluv regionálních. Mnoho o dosud bez výsledku se přetřásá »problém Střední Evropy«. Ke Střední Evropě čítají někteří též Litvu, Lotyšsko, Estonsko i Bulharsko. Též severní části Italie jsou zajisté středoevropského rázu. Čítáme-li však ke Střední Evropě pouze Československo, Rakousko, Jugoslavii, Maďarsko, Rumunsko, Polsko a krom toho Německo, podává se nám rozměr 1,718.086 čtver. kilometrů a počet 150,369.890 obyvatelů, bez Německa čtver. km 1,249.541, obyvatelů 87,830.079. Před světovou válkou ovládány byly oblasti středoevropské dvěma poloabsolutistickými monarchiemi, nová centrální Evropa jest rozdělena na

řadu států namnoze hluboce demokratických. Naumannova »Střední Evropa« z dob světové války od moře severního až k moři egejskému pod výlučným náčelnictvím Německa již oživnouti nemůže, neboť by se setkala s živelným odporem. Oproti tomu nebylo by zásadních námitek, aby za některých předpokladů k středoevropské soustavě byla po případě přičleněna i F r a n c i e, Belgie, Nizozemí, po př. i severské státy. Tím by ovšem běžný pojem středoevropského systému doznal značného posunu. Přičleněním Francie by však odpadly politické námitky, vznášené proti převaze Německa. Středoevropskými státy jsou arcit především s t á t y s u k c e s o r n í. Sem náleží vedle států Malé Dohody Polsko, Rakousko a Maďarsko.

Chceme jen letmo několika málo znaky charakterisovati hospodářskou strukturu jednotlivých nástupnických států.

1. R a k o u s k o

má 6½ mil. obyvatel. Hospodářská struktura Rakouska není stejnorodou. Velká Vídeň s okolím znamená složku průmyslovou a obchodní, ostatek státu jest převážně zemědělským, avšak v některých krajích hojně prostoupen průmyslem. Nerostné bohatství: magnesit, grafit, olovo, zinek, měď a železná ruda. — Hlavní zemědělské produkty jsou: pšenice, žito a jatečný dobytek (v produkci obilní, najmě pšeniční, není však Rakousko soběstačno). — Z průmyslu v prvé řadě dlužno uvésti: průmysl hutní, kovodělný a chemický (výroba kyselin, superfosfátů a sody), dále průmysl kůže, dřeva, papíru, kaučuku a poživatin, jakož i vídeňský průmysl umělecký a konfekční. — Železa r. 1928 vyvezeno za 1.159 milionů Kč. — Z ČSR. do Rakouska se hlavně vyvezlo bavlny a příze (v r. 1930 za 350 milionů), vlny a příze (za 300 milionů Kč), uhlí a rašeliny (za 300 milionů Kč) a hedvábí (za 350 milionů Kč) atd. — Z Rakouska do ČSR. (v r. 1930) se hlavně vyvezlo vlny a příze (za 100 milionů Kč), hedvábí (za 300 milionů Kč) atd.

2. M a ď a r s k o.

Zde nastalo po válce značné zmenšení území a tím i také úbytek obyvatelstva a konsumu. Počet obyvatelstva obnáší 8 milionů a jest Maďarsko převážně zemí zemědělskou. Nejvíce produkuje: pšenice, ječmene, žita, lnu, konopí, cukrovky a tabáku. Průmysl jest hlavně železářský, strojnický, textilní (hlavně bavlna a hedvábí), mlynářský, lihovarnický, cukerní, výroba konserv, kožařského zboží a průmysl chemický (výroba amoniaku, superfosfátu a kyselin. Cukrovkou bylo oseto

v r. 1930 65.000 hektarů. V r. 1930 vyrobeno cukru 246.000 tun. Do Maďarska z ČSR. vyvezeno dřeva za 150 milionů Kč, vlny a příze za 100 milionů Kč, bavlny a příze za 200 milionů Kč, uhlí a rašeliny za 200 milionů Kč. Z Maďarska do ČSR. vyvezeno uhlí a rašeliny za 100 milionů Kč, obilí a luštěnin za 250 milionů Kč, dobytka za 150 milionů Kč.

3. Jugoslavie

jest zemí zemědělskou a má přes 12 milionů obyvatel. Hlavní zemědělské produkty jsou: pšenice, kukuřice, ječmen, oves, len, konopí, cukrovka, tabák, ovoce (švestky), mák, chmel, rýže, paprika a vinná réva, ze zvířectva vepři a hovězí dobytek. Velkou důležitost má výroba dřeva se všemi vedlejšími produkty jako jsou na př.: dřeva parketová, dřevní ocet, dehet, octová trest a methylalkohol. Z průmyslů je hlavně důležitý: mlynářský, lihovarnický, cukrovarnický, výroba olejů; více než 20 továren vyrábí konservy z vepřového masa. Nerostné bohatství: hlavně se produkuje ruda železná (Bosna), měď (Makedonie), zinek a olovo. Také mnoho se produkuje uhlí. Cukrovkou oseto plochy v r. 1929 61.000 hektarů, v r. 1930 46.000 hektarů. Výroba cukru činila v r. 1929—30 120.000 tun. Rozloha lesů činila 7 milionů hektarů, produkce 14 mil. kub. metrů dříví, v r. 1927 vyvezeno dříví za 690 milionů Kč, v r. 1928 za 870 milionů Kč a v r. 1929 za 1.050 milionů Kč. Z ČSR. vyvezeno do Jugoslavie: bavlny a příze za 300 milionů Kč, vlny a příze za 100 milionů Kč, železa a železného zboží za 500 milonů a chemických výrobků za 100 milonů Kč. Z Jugoslavie do ČSR. dovezeno obilí a luštěnin za 200 milionů Kč.

4. Rumunsko

jest zemí zemědělskou se 17½ milonů obyvatel. Zemědělské plodiny: pšenice , kukuřice, tabák, ovoce (víno a švestky). Nerostné bohatství: sůl, hnědé uhlí, antracit a nafta. Zemědělské výrobky: mouka, cukr, líh, petrolej. Průmysl: železářský (Banát), dřevařský (Bukovina), papírnický (Besarabie), kožařský a mydlářský. V poslední době rozvíjí se i průmysl textilní. Cukrovkou oseto plochy v r. 1929 36 tisíc hektarů, v r. 1930 44 tisíc hektarů. Výroba cukru činila v r. 1930 82 tisíc tun. Rozloha lesů 7 milionů hektarů, výroba v r. 1927 14 milionů kub. metrů dřeva. Z toho vyvezeno v r. 1929 as za 1.000 mil. Kč. Z ČSR. vyvezeno v r. 1930 do Rumunska: bavlny a bavlněné příze za 250 milionů, železa a železného zboží za 100 milionů Kč. Z Rumunska do ČSR. dove-

zeno: obilí a luštěnin za 300 milionů Kč, dobytka za 200 milionů Kč, oleje a nerostného dehtu za 150 milionů Kč.

5. Polsko

jest převážně zemí zemědělskou; počet obyvatelů dovrší v dohledné době imposantní číslici 30 milionů. Export obilin oproti loňsku stoupl za klesajících cen. Vývoz dobytka vzhledem k velkému poklesu cen byl značně ztížen. V loňském roce se zaznamenává příbytek vývozu másla. Rozloha lesů měří 8 mil. hektarů. Produkce jest 21 milionů kub. metrů. Vývoz v r. 1929 za 1.817 mil. Kč. Význačnou jest produkce uhlí a železa, jež z valné části odkázána jest na vývoz. V r. 1930 obnášela výroba surové ocele 1.2, v r. 1929 1.3 milionů tun, surového železa v r. 1930 0.4 milionů tun, v r. 1929 0.7 milionů tun. Do ČSR. dováží se ročne uhlí za 250 mil. Kč. Cukrovkou oseto plochy v r. 1930 177 tisíc hektarů.

6. Československo

jest z nástupnických států nejprůmyslovějším, četné kraje jsou převážně průmyslovými, vezme-li se však v úvahu státní celek, shledáváme rovnováhu mezi průmyslem a zemědělstvím. V obilí, najmě v pšenici jest ČSR. zemí dovozní. Cukrovkou oseto plochy 227 tisíc hektarů, v r. 1931 237 tisíc hektarů. Rozloha lesů 4 miliony hektarů, produkce dříví 16 milionů kub. metrů, vývoz 12 milionů kub. metrů.

Před státním převratem z r. 1918 bylo z českých zemí vyváženo přibližně pouze 20% do celní ciziny, 40% vývozu šlo do ostatních zemí předlitavských a 40% do zemí uherských. O poměru a směru vývoje čsl. zahraničního obchodu po převratu k sukcesorním státům podávají obraz tyto číslice. Dovoz ze sukcesorních států v procentech čsl. dovozu měl tendenci stoupající a činil v létech:

1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930
18.93	16.82	19.11	15.47	20.90	22.84	24.46	21.88	23.66	23.18	25.80

Vývoz do sukcesorních států v procentech čsl. vývozu činil v létech:

1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930
52.04	49.54	36.96	32.74	35.29	31.56	29.85	31.09	34.20	35.09	35.04

(V létech 1920—1923 jde o dovoz, resp. vývoz do volného oběhu, v létech 1924—1930 o dovoz, resp. vývoz speciální. Až do r. 1922 nutno míti na zřeteli nestálost, pokud se týče větší znehodnocení čsl. měny.)